

jom istraživanja. Neangažiranost je okosnica rasprave između etnometodologa i klasičnih metodologa. Etnometodologija kritizira neangažirani metod, tvrdeći da on ne može obezbijediti razumijevanje onoga što se zaista događa. Recimo, sociolozi, iako stvarni događaj kojeg istražuju nije ono što su oni dokazali da jeste, upotrebljavaju način identifikacije, reinterpretacije i evolucije da bi dokazali ono što su istraživanjem dobili. Tako oni teoretiziraju, dokumentiraju i analiziraju svakodnevne socijalne fenomene svijeta bez obzira na način kako su ti fenomeni zaista nastali. Tobožnje metode i matematičku proceduru, razvijaju i upotrebljavaju da bi svom istraživanju osigurali praktičnu objektivnost. Međutim, etnometodolog insistira na tome da se metod istraživanja ugradi u akciju nastajanja socijalnog fenomena kao i rezultat koji socijalni fenomen proizvodi. Prema njemu o metodologiji bi trebalo eksplicite misliti kao o »istraživačkim metodama«. Etnometodologija je, ustvari, zainteresirana za aktualne metode kako ljudi proizvode i uređuju svijet oko sebe, što zapravo prevedeno na jezik znanosti znači kako sociolog ulazi u svijet analize i kako analizira. U tom smislu će Garfinkel osnivač etnometodologije, predložiti ograđivanje od grupe kategorija istraživanja kao što su intervjuisanje, kodiranje, uzorkovanje, socio-psihološki testovi, analiza podataka, indikatori. Livingston dodaje ovoj listi također promatranje, opisivanje i teoretiziranje.

I za sociologa i za etnometodologa istaživanje i analiza, teoretiziranje, posmatranje i dokumentiranje čine problem »društvenog poretka«. Etnometodolog proučava problem društvenog poretka kao rezultat njegovog nastajanja, proizvođenja, gdje je i samo proizvođenje kao fenomen dio istraživanja. Zato će etnometodolog vidjeti praktičnu akciju i praktično rezonovanje ljudi – način proizvođenja i datost društvenog poretka – kao fundamentalne fenomene društvenih znanosti. Zadatak je otkriti njihovo područje jer je područje njihovog postojanja samo po sebi već sadržano u detaljima svakodnevnog nastajanja fenomena.

»Etnometodolog želi da prouči kako je društvo – ili društveni poredak – izgrađeno u okviru samog tog procesa izgradnje društva. On širu strukturu društvenosti vidi kao lokalne produkte, ustvari kao produkte uvijek uočene i potvrđene lokalno. On želi da istraži kako su uvijek, i samo, lokalno dostupne opće strukture praktične akcije, proizvedene i uočljive lokalno, in situ, kao opće strukture« (str. 58). I mada je knjiga posvećena etnometodologiji svakodnevne aktivnosti ljudi, autor ove knjige ipak pokušava objasniti bit problema na primjerima konverzacije i matematičkog dokazivanja. Za njega je matematika, vjerovatno, jer je i sam matematičar, »osvježene u poređenju s romantičnim i trivijalnim izvorima sociologije znanosti«. I ne samo to, etnometodologija matematike je u poređenju sa svakodnevnim samoorganiziranim aktivnostima ljudi ipak čvršća datost i u tom smislu pruža veću mogućnost etnometodologiji za istraživanjem. Uostalom i sam Livingston to priznaje kada tvrdi da je bezpredmetno raspravljati o istinitosti matematičkih teorema, jer one su kako on kaže »sve što znamo o neangažiranoj istini«. I zaista nepoznat je primjer da je bilo ko pokušao dovesti u pitanje Euklidov geometrijski teorem ili Pitagorin teorem. Još će Garfinkel potvrditi da je otkriće matematike kao nauke, ustvari otkriće određene prakse dokazivanja, kao dokazivanje te prakse.

Željka Mudrović

Jerzy J. Wiatr

SOCIOLOGIJA VOJSKE

Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1987., 380 str.

Konstituisanje sociologije vojske kao posebne sociološke discipline potaknuto je velikim ratnim sukobima našeg stoljeća i empirijskim istraživanjima iz područja vojne psihologije koja su započeta u SAD to-

kom prvog svjetskog rata. Nakon njegovog završetka interes za ovo područje istraživanja proširio se iz SAD na Evropu. Osobito se razvija u Velikoj Britaniji za vrijeme drugog svjetskog rata gdje se istraživanja usmjeravaju na izučavanje borbenog morala i selekciju ljudstva. Puno pravo građanstva u sociološkim krugovima sociologija vojske dobiva na svjetskom kongresu sociologa u Avijanu 1966. godine kada se prvi put ustanovljava sekcija "Armija i društvo". ("Sociološki leksikon", "SA", Beograd, 1982., str. 742.) Međutim, tu se nisu usuglasila mišljenja oko toga što je predmet izučavanja sociologije vojske, što je ostalo nerazjašnjeno do danas. Dok jedni smatraju da je osnovna njena zadaća izučavanje samo armije kao društvene institucije, drugi k tome priključuju i obrambene sisteme i njihove funkcije. Nove nedoumice se stvaraju tada kada se tome želi dodati i problematika rata i ratovanja. Vjerojatno je i to doprinijelo da danas čak u međunarodnim okvirima nemamo jednog sustavnog teorijskog rada udžbeničke prirode ("Sociološki leksikon", isto.), koji bi uveo sociologiju vojske u porodicu posebnih sociologija. Zbog toga ovakvi pokušaji, kao što je djelo, nama malo poznatog poljskog sociologa, Jerzy Wiatra, jesu usamljeni primjeri.

Kao suradnik poznatog Jana Sciepinskiog, Wiatr se počeo baviti problematikom vojske još 1957. godine kada je počeo predavati na Vojno-političkoj akademiji Feliks Dzierzinski u Warszawi, gdje je Sciepinski vodio katedru za sociologiju. Wiatrovo zanimanje za ovu problematiku rezultiralo je teorijskim radom "Armija i društvo" (1960.) što se nakon novih spoznaja i dopuna u drugom izdanju, pojavilo pod naslovom "Sociologija vojske" (1964.). Treće, prošireno izdanje izašlo je 1982. godine, da bi se 1987. pojavilo prvi put izvan poljskih granica, – kod nas, u izdanju "Vojnoizdavačkog i novinskog centra" iz Beograda u biblioteci "Suvremena vojna misao i ONO". Možda je i to jedan od razloga zašto ovaj prevod nije bio prezentiran široj stručnoj javnosti.

Iako nije zamišljen kao udžbenik, ovaj rad posjeduje sličnu strukturu kao i mnogi

drugi udžbenici opće i posebnih sociologija, s malim dodatkom razmatranja istraživanja iz aktualnih problema poljskog društva. Struktura Wiatrovog rada podsjeća na strukturu klasičnog predavanja gdje autor u svom izlaganju polazi od određivanja predmeta i metodologije izučavanja i istraživanja sociologije vojske; nastavlja pregledom teorijskih koncepata političkih ideologija o društvenoj ulozi armije, a završava s razmatranjima o različitim ulogama armije u kapitalističkim i socijalističkim društvima.

Prema Wiatrovim spoznajama, sociologija vojske trebala bi se baviti "...vojskom kao društvenom institucijom, njenom ulogom u društvu, uticajem na druge oblasti društvenog života...", te istovremeno proučavati "...uticaj društvenih uslova na razvoj i funkcionisanje armije...", ali isto tako proučavati i "...unutrašnje društvene odnose koji nastaju u vojsci kao svojevrsnoj društvenoj sredini" (J. Wiatr, "Sociologija vojske", Beograd, 1987., 18.).

Definirajući na ovaj način, Wiatr u predmet istraživanja sociologije vojske ne stavlja problematiku rata i ratovanja. Analizirajući Clausewitzovu i Wrightovu definiciju rata odvojeno, Wiatr nalazi da je rat bitno društvena pojava, i kao takav veoma zanimljiv za sociološku spoznaju, ali koji se ne može domisliti bez posebne sociologije rata. Čak i to nije dovoljno, nego u pomoć se moraju prizvati i spoznaje drugih nauka: pravnih, psiholoških i sl. (J. Wiatr, "Sociologija vojske", str. 58.). Sociologija vojske samo dodiruje neke aspekte sociologije rata, ali to nikako nisu isti problemi. Na isti se način sociologija vojske odnosi i prema problemima vojne nauke. Nastavljajući u tom stilu, Wiatr razgraničava i polje interesa sociologije vojske od polja interesa vojne nauke, pa zaključuje: "Dok sociologija rata pokušava da objasni društvene izvore i posledice ratova, vojna nauka uči kako te ratove dobijati" (J. Wiatr, isto, str. 63.)

Jasnim razgraničavanjem polja izučavanja sociologije vojske, sociologije rata i vojne nauke, Wiatr nastoji još jedanput precizno definirati predmet istraživanja sociologije vojske kako bi izbjegao već

spomenute nedoumice u označavanju onoga što treba biti pod tom kapom, a što ne.

Za potpunu definiciju sociologije vojske bitno je i samo određenje dominantnog predmeta istraživanja, a to je armija. Wiatr nalazi da bi armiju karakterizirale dominantne formalne veze nad personalnim; postojanje hijerarhijske strukture, jer je armija birokratska organizacija; posjedovanje vlastitog sistema odlučivanja i društvenog života te, posjedovanje svrhovite djelatnosti čime zaslužuje logiku postojanja, a za armiju to je izvojevanje pobjede u borbi. Ovakvim određenjem armije mogu se izvući analogije s bilo kojim društvenim organizacijama, što Wiatr i sam primjećuje ("Sociologija vojske", str. 35.). Osnova u razlikovanju armije od drugih društvenih organizacija po Wiatru je u stupnju intenziteta posjedovanja tih značajki, što svakako odvađa vojsku od drugih organizacija. Moglo bi se reći da svrhovitost postojanja vojske određuje tu intenzivnost.

Ono što je u prvom dijelu ostalo sporadično i na marginama interesa jesu problemi metodologije istraživanja. Mada se Wiatr potrudio odrediti prema tom problemu, on se ipak zadržao na uopćavanju dosadašnjih iskustava primjene pojedinih tehnika i metodoloških koncepata u sociološkim istraživanjima.

Preostali dijelovi knjige nisu toliko značajni sa stajališta određivanja mjesta so-

ciologije vojske u kontekstu posebnih sociologija. Više posjeduju historijsku i informativnu vrijednost.

Drugi dio predstavlja sustavni historijski prikaz političkih ideologija kroz njihovo viđenje društvene uloge armije. Tako su se tu našle teorije Adama Smitha, buržoasko-demokratske doktrine, konzervativni pravci i militarističke težnje. Taj pregled završava razvojem marksističkih pogleda na društvenu funkciju armije.

U nastavku Wiatr analizira ulogu armije u kapitalističkim društvima a zatim u socijalističkim zemljama. Dok se postojanje vojske u kapitalističkim društvima objašnjava klasnim odnosima u društvu i eksploatacijom kao dominantnim odnosom, dotle se u socijalizmu postojanje vojske opravdava teorijom prelaznog perioda. Dosljedan svojoj teorijskoj orijentaciji, Wiatr na ovaj način pribjegava objašnjenju materijalne uvjetovanosti društvenih struktura, gdje proizvodni odnosi igraju dominantnu ulogu.

Na kraju svoje studije Wiatr daje teorijske implikacije empirijskih istraživanja iz sociologije vojske koja su provedena na primjeru poljskog društva, ali i ne samo na njemu. Rezultati prikazani u ovom završnom djelu svakako predstavljaju zanimljivost i kao konkretni pokazatelji ali i kao ilustracija mogućih problema iz područja sociologije vojske.

Ljubo Lepir